

Tarihsel Akışı İçerisinde Çeviri Süreci ve Çeviribilim*

Rıza Ersin Öztürk , Isparta

Giriş

Yazar/ Editör Mehmet Cem Odacıoğlu: *Tarihsel Akışı İçerisinde Çeviri Süreci ve Çeviribilim* adıyla çeviribilim alan literatürüne katkı sunmak saikiyle hazırladığı eserde, çeviribilim olgusunu disiplinlerarası bağlamı temelinde ele almakta, olguya dair güncel meseleleri 8 makale bölümüyle incelemeye almaktadır. Eser, çeviribilim dalında farklı üniversitelerde ya da bağımsız araştırmacı niteliğinde faaliyet gösteren 9 bilim insanının çevirmen adaylarına, çevirmenlere ve çeviribilim(c)i akademisyenlere kılavuzluk edeceği iddiasını taşımaktadır. Bu iddiaya istinaden çeviri tarihi, çeviri teknolojileri, çeviride eşdeğerlik ve çeviri kuramlarının pratiğe yansımalarını gösteren uygulamalı çalışmaların konu edildiğini ifade etmektedir.

Akademik kariyerini (Doç. Dr.) öğretim üyesi unvanı ile Bartın Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalında Bölüm Başkanı olarak sürdüren editör/yazar; çeviribilim, filoloji temel alanı ve dilbilim, çeviri süreci, göç, kimlik ve kültürel etkileşim gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Çeviri olgusunu disiplinlerarası bir bakışı önceleyerek tarihi sürecinden koparmadan kuram ve uygulama temelinde gözlemlemeye çalışmaktadır.

2019 yılında *Tarihsel Akışı İçerisinde Çeviri Süreci ve Çeviribilim* – adıyla yayımlanan kitap **Aktif Yayınevi ve Mkyas Basım-Yayım** tarafından üretilmiştir. Çok kısa bir önsöz (VI) ile takip eden sekiz (8) bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm: The Evolution of The Translation Competence from the Past to the Presence (7-40), **İkinci Bölüm:** Geçmişten Günümüze Batıda Çeviri Etkinliği (41-61), **Üçüncü Bölüm:** Çeviri Sürecinin Simülasyonu Sorunu Üzerine (63-82), **Dördüncü Bölüm:** A Controversial Issue: Redefining, or Erasing the Concept “Equivalency” from the Terminology (83-98), **Beşinci Bölüm:** Çevirmenlerin Çeviri Belleklerindeki Farklı Derecelerdeki Bulanık Eşleşmeler Üzerine Görüşleri: Literatur İncelemesi (99-122), **Altıncı Bölüm:** Lady Montagu Tarafından Yazılan Mektupların “Geri Çeviri”lerinde Çevirmen Kararları (123-148), **Yedinci Bölüm:** Benefits of Document Translation Practices in Developing Translation Competence in Higher

Education (149-166), **Sekizinci Bölüm:** The Independent Post-Editors in Translation Education for Improving Translators' Competencies (167-192).

Birinci Bölüm: *The Evolution of The Translation Competence from the Past to the Presence*'de (7-40), çeviri yetisi farklı araştırmacılar tarafından öne sürülen (gelişmiş) birçok çeviri modellemesi üzerinde incelenmektedir. Bu bağlamda, hangi alt yeti ve yeterliliklerin mevcut bulunduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. 3 adımlı bir ayırıştırma ve karşılaştırma yöntemi öncelenirken, bireysel ve gruplar hâlinde ortaya konulan araştırmalar mercek altına alınmaktadır. Çeviri bilgisi/yetisi, çevirmen adaylarının çeviri kuramlarını, çeviri normlarını ve çeviri stratejilerini, çevirinin gerçekleştirilme süreçlerine, problem ve çözüm aşamalarına, çeviri öncesi ve sonrası neler yapılması gerektiğine dair adımlar ortaya koyulup tartışılmaktadır.

İkinci Bölüm: *Geçmişten Günümüze Batıda Çeviri Etkinliği*'nde (41-61), Thomas Kuhn'dan başlayarak paradigma kavramının birikimci değil evrimci olduğu iddia edilmektedir. Çeviri etkinliğine dair doğruların ve değer yargılarının mutlak değil dönüştürülebilir mahiyette olduğuna dikkat çekilmektedir. Antik Çağ'dan 20. yüzyıla kadar olan zaman diliminde çeviri etkinliği dönem dönem aktarılmaktadır. Zamanla çeviribilime dair özgün kuramlar oluşturulduğu, çeviri tarihinin de artık bir araştırma alanı olarak ortaya çıktığı dile getirilmektedir. Çeviri kavramının başlangıçta erek dilin zenginleştirilmesi şeklinde bir değerlendirmeye alındığı sonraları kaynak metne sadakate doğru yönelim sağladığı, devamında dilbilimin etkisinde kalmasının ardından çeviri sürecini yönlendiren yaklaşımdan son olarak da işlevsel yaklaşımların ağırlık kazandığı bir süreci izlediği ifade bulunmaktadır. Erek ve kaynak metin bağlamında beklentinin deyim yerindeyse bir arabuluculuğa (bir iletişim uzmanlığına) ve çok yönlülüğün dayatıldığı bir atmosfere evrildiği belirtilmektedir.

Üçüncü Bölüm: *Çeviri Sürecinin Simülasyonu Sorunu Üzerine*'de (63-82), çağdaş çeviribilim alanının temel işlevinin çeviri sürecinin betimlenmesi, kaynak-erek metne dair beklentilerin tanımlanması ve sürecin aşamalarının ortaya konulması gibi bağlamların ön plana çıkarılmasıyla başladığı öne sürülmektedir. Bu noktadan hareketle, çeviri modeli ve simülasyonu olgularının devreye sokulduğu fakat çeviri model ve yöntemlerinin sınırlı kaldığı ifade edilmektedir.

Dördüncü Bölüm: *A Controversial Issue: Redefining, or Erasing the Concept "Equivalency" from the Terminology*'de (83-98) yazar, işlevsel teorilerden hareketle ve betimleyici bir perspektifle kavramların tek bir anlama sıkıştırılabilir mi sorusuna yanıt ararken bu çerçevede eşdeğerlik kavramının yıllar içerisinde ne denli bir süreçten geçtiğini tartışmaktadır. İşlevsel teoriler noktasından hareketle eşdeğerlik kavramının kaynak metinden erek kültüre bir değerlendirme olarak nasıl yansıdığını irdelemektedir. Eşdeğerliğin göreceli ve hipernim (diğer kelimelerin anlamlarını içeren bir kelime) bir konsept olarak ele alınması gerektiği dillendirilmektedir.

Beşinci Bölüm: *Çevirmenlerin Çeviri Belleklerindeki Farklı Derecelerdeki Bulanık Eşleşmeler Üzerine Görüşleri: Literatur İncelemesi*'nde (99-122), çeviri belleklerindeki farklı derecelerdeki bulanık eşleşmelerin çevirmenin zamansal, fiziksel, bilişsel ve öznel çabasına etkisi ölçülmektedir. 14 profesyonel çevirmen üzerinde göz

takip cihazı kullanılarak deneyler gerçekleştirildiği vurgulanırken, çeviri sürecinde harcanan çabanın katılımcı düzeyinde eşleşme oranıyla orantılı bir değişim göstermediği iddia edilmektedir. Çalışmanın bu yönüyle çeviri kuram ve uygulama alanına eşzamanlı olarak ağırlık verdiği gözlemlenmektedir.

Altıncı Bölüm: *Lady Montagu Tarafından Yazılan Mektupların “Geri Çeviri”lerinde Çevirmen Kararları*’nda (123-148), 18. yüzyıl Osmanlısında Batılı bir kadın seyyah olan Lady Marie Worthly Montagu’nun Osmanlı kadınına ilişkin geniş tasvirler içeren gözlemleri ele alınmaktadır. Betimleyici olarak nitelendirilen bu çalışmada, dönemin Osmanlı kadınına dair ortaya konulan tasvirler ışığında önceki diğer seyyahların aksine farklı bir profil çizildiği iddia edilmektedir. İncelemede yabancı dil yaratımı, kültürel restorasyon gibi ögelere yer verilmektedir. *Geri çeviri* bağlamında çevirmenlerin görülebilirliği ve görünmezliği üzerinden gelişen tartışmalarda farklı okumalar yapılabileceği iddia edilmektedir.

Yedinci Bölüm: *Benefits of Document Translation Practices in Developing Translation Competence in Higher Education*’da (149-166), günümüz küresel dünyasının iletişimde yabancı dil ediniminin giderek ön plana çıkışına, yükseköğretimde öğrencilere çeviri yetisi kazandırılmasının zorunluluğuna dikkat çekilmektedir. Farklı içerikte otantik çeviri metni ve materyallerini tecrübe ederek öğrencilerin çeviri kapasitesinin ve yetisinin beslenebileceğine dikkat çekilmektedir. Bu yetkinliğin artırılması amacıyla günlük hayatta kullanılması gereken ve karşılaşılabilecek gerçek materyallerin eğitim ve öğretim planlarına eklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sekizinci Bölüm: *The Independent Post-Editors in Translation Education for Improving Translators’ Competencies*’de (167-192) yazar, akademik çeviri eğitimi için bir kurs modeli oluşturmayı teklif etmektedir. Araştırmada başka dillere dair üretilen metin kalitesinin artırılması, üniversitelerin mütercim tercümanlık bölümleri için post-editör yaklaşımının öğretim programına yerleştirilmesi ve post-editörlerin çevirmen yetisine katkısı ve bu bağlamın çeviri eğitimindeki gerekliliği sorgulanmaktadır. Üretim süreçlerinin hızlandırılması, verimin artırılması, çeviri teknolojilerine yönelik bakışın iyileştirilmesi, zaman yönetimi, terminoloji gelişimi ve (mükerrer) çeviri dokümanlarının ortaya çıkarılması açısından önemli bulunduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, çeviriye dair bağımsızlık ve kendi kendine yetebilme yönündeki hissiyatın geliştiği vurgulanmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Çeviribilim olgusuna dair konuları geniş bir yelpazede ele alan kitap 8 farklı bölüm ve çok sayıda ara başlıktan oluşmaktadır. 8 bölüm genelinde makale uzunlukları arasındaki açık fark göze çarpmaktayken, kitabın genel bir giriş, genel bir sonuç ve yine genel bir değerlendirme kısmıyla sonuçlandırılması beklenilebilirdi. Makaleler arasındaki geçişlerin biraz daha yumuşak bir şekilde oluşturulması metinler arası geçişkenliği sağlayabilirdi. Çeviribilim alanının en başından itibaren yürütülen betimsel, kuramsal ve

kavramsal tartışmalar ve bunların görece öznel ve disiplinlerarası bir karakterde seyretmesi esere dair içerik bağlamlılıktan ziyade yapısal bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

Kitabın çevrimiçi satışında eser dili olarak Türkçe tanımlanmasına rağmen içeriğinin İngilizce ve Türkçe makalelerden oluştuğunun belirtilmemesi her kesimden okuyucuya hitap edebilirliği açısından bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Çift dilli eser niteliğinin kitabın arka yüzünde belirtilmesi daha profesyonel bir görüntü oluşmasına yardımcı olabilirdi. Çeviribilim konuları bağlamında hermeneutik (Gadamer) ve yapısöküm (Derrida) konularına da sınırlı şekilde değinildiğini ifade etmek yerinde bir tespit olacaktır. Eserde kadın yazarların sayıca yüksek olması çeviride cinsiyetin rolü gibi bir konuyu daha anlamlı kılabilirdi. Kitapta İngilizce ele alınan bazı makalelerde cümle (dilbilgisi) yapılarındaki belirgin Türkçe ifadeler göze çarpmaktadır. Kitabın hemen başında ya da sonunda bölüm özetleri, yazarların kısa biyografilerine yer verilmesi okuyucunun beklentisini karşılayabilirdi. Kitap, çeviri tarihi, çeviri teknolojileri, çeviri kuram ve uygulama düzleminde alanda sıkça tartışılan hususları konulaştıran, alana dair doyurucu bilgilere yer vermektedir. Öte yandan, çevirinin bir eylem olarak tanımlanma karmaşıklığı, kavramsal boyutlarının iç içe geçmiş olması, normatif olmayan doğası, okur-yazar-çevirmen üçgeninde oluşan çetrefilli yapı ağır felsefi ve sayısalbilim analiz bağlamında gelişmeden her seviyeden okuyucuya hitap etmektedir. Bu durum, çeviribilim ve çeviri olgusu ekseninde gelişen tartışmalarda kitaba dair en olumlu nokta olarak göze çarpmaktadır.

Kitap tüm bu değinilen hususlarla birlikte, çeviribilime dair olguları okuru sıkmadan, genel geçer yaklaşımlar ve ana akım söylemleri sıkça tekrar etmeden tartışmayı tercih etmektedir.